

Ny bog: Kriminel opvækst i Norge under 2. Verdenskrigs sorte økonomi

Den norske forfatter Roy Jacobsen skriver om mødet med voksenlivet under 2. Verdenskrig. Krigen gør tre unge drenge lovligt hurtigt voksne – men ikke voksne nok til at gennemskue det spil, verden også rummer under en krig, skriver anmelderen Niels Dichov Lund. Foto: Lina Hindrum.

Niels Dichov Lund

04.02.2024

BØGER // ANMELDELSE – Roy Jacobsens roman *De uværdige* foregår i Norge under 2. Verdenskrig midt i kriminalitet parret med overlevelse, modstandskamp, sort økonomi, udsatte leveforhold, sammenhold og ungdommeligt letsind og overmod. Nye læsere af Roy Jacobsen kan fint begynde her, skriver Niels Dichov Lund.

De uværdige

Forfatter: Roy Jacobsen

Oversat fra norsk af: Ellen Boen

No. 2022, da. 2023 – er udkommet

Forlag: Lindhardt & Ringhof

Gennem 34 korte kapitler, der strækker sig over en to-tre år, bringes vi med romanen *De uværdige* tilbage til 1940'ernes Oslo og et Norge i krig med Nazityskland. Til et realisme-billede af et arbejderkvarter og en række store drenge på 15-17 år med deres daglige liv og trængsler. De går i skole, Carl, Olav og Roar, men det fylder ikke altid lige meget; vi er i et miljø, hvor "aviser var noget, man gik med, ikke noget, man læste."

Drengene har deres samvær og efterhånden også deres lille organiserede kolonnevirksomhed omkring lidt tuskhandel og naturalieøkonomi, hvor de dels hjælper til familiernes husholdning, og dels scorer egne penge. Et er 'drenge-eventyr' og vovemod uden konsekvenstænkning, noget andet er stærkt sammenhold med klar bevidsthed om deres tilhør i laveste samfundsgruppe.

Tillokkende og truende voksenliv

At der typisk manglede fædre i mange efterkrigsbøger, er også tilfældet i *De uværdige*. Enten er de taget af tyskerne, flygtet til Sverige eller så udviskede, at de store børn knap ænses dem. Rollemodellerne er væk, og faktisk på mødrenes side også.

“Vi er midt i kriminalitet parret med overlevelse, modstandskamp, sort økonomi og udsatte leveforhold, sammenhold og ungdommeligt letsind og overmod

Gradvist bliver drengene til små voksne, de overtager ansvaret for mindre søskende, og deres aktiviteter trækker ind i krigens sorte økonomi med varemangel og rationeringsmærker. Støt organiseres det til tyverier og decideret plyndringer af især borgerskabs- og rigmandsvillaer i et af Oslos andre områder, der – af den ene eller anden grund – står forladte og klar til indbrud. Her hentes der indbringende gods til gode udvekslinger med antikvitethandlere.

Det er regulær ungdomskriminalitet, og den udvikler sig ret voldeligt og dramatisk – for de finder også våben i villaerne. Efterhånden entrerer de unge tillige med tyskerne eller tyskvenlige på forskellig tvivlsom og delvis uigennemskuelig vis. Vi er midt i kriminalitet parret med overlevelse, modstandskamp, sort økonomi og udsatte levedeforhold, sammenhold og ungdommeligt letsind og overmod.

Uigennemskuelighed og værdighed

Således er det en roman om mødet med voksenlivet i en bestemt situation, der netop også gør de unge lovligt hurtigt voksne – men ikke voksne nok til at gennemskue det spil, verden også rummer. Det er ikke ufarligt. Ikke altid er der helt styr på, 'hvem der er på hvilket hold'. Tværtimod en del dobbeltspil og en venden op og ned på meget:

”Modstandshelt eller professionel svindler. Var der nogen forskel? Havde okkupationen også åbnet et marked for tidligere udstødte og spekulanter, for charlataner og alkoholikere, nu omsider i en god sags tjeneste.”

Noget af det fine ved romanens tidsbillede er dette *usikre*, som med en snert ironi spørger til, hvem der er værdige og hvem uværdige

Er der forskel på at snyde og at skåne en anden, bærer man skyld ved at gøre noget, der er godt for noget, og hvem arbejder for tyskerne, forræderne eller overleverne? Der er sikkert tydeligere genklang i den norske erindringshistorie, men man læser fint parallelt med fra Danmark.

Noget af det fine ved romanens tidsbillede er dette *usikre*, som med en snert ironi spørger til, hvem der er værdige og hvem uværdige. Er det dem, der lever noget på kanten, trangt og umiddelbart udsigtsløst, men tager overlevelseskampen på sig, dem der med solidaritet skaffer til familiernes opretholdelse – om end via tyveri? Eller er det dem, der via klassebevidsthed viser sig ret så værdige i deres selvtiltro? Og samtidig også gerne vil den sociale opstigen.

Præcis, men skurrende slutning

Romanen har et brillant detaljeret og præcist stemnings- og situationssignalement. Man mærker, at der er en dreven og stilbevidst forfatter bag.

Kan handlingen stedvis virke lidt stillestående, vindes der til gengæld i fylde og nærvær. På mange måder en klassisk tænkt og skrevet realisme – der måske endog kunne være sat på tryk for 40 år siden.

“Som læser er det ofte tillokkende at høre om, ’hvordan det siden gik personen’, men i denne bog bliver det både på grund af en del slutdramatik æstetisk mindre vellykket. En belærende tone lur, og udgangen virker mere påklistret end afrundende

Efterkrigstiden kommer også med – først med eufori, så opgør og reparationer og dernæst tomhed og orienteringsløshed. På sin vis forståeligt velgørende, men måske er det også her, at bogen kæntrer lidt? I de sidste tre kapitler og i en epilog hopper man ind i årene efter og hører lidt om personernes egne og Norges tømmermænd i forhold til, hvad der foregik under krigen, om opgør – det store retsopgør i det små. Derudover lidt om personernes og deres klasses begyndende sociale opstigen. Som læser er det ofte tillokkende at høre om, ’hvordan det siden gik personen’, men i denne bog bliver det både på grund af en del slutdramatik æstetisk mindre vellykket. En belærende tone lur, og udgangen virker mere påklistret end afrundende.

Oslo-forfattere

Roy Jacobsen er en af Norges anerkendte prosaforfattere med et langt oeuvre bag sig, og hans norske gennembrud i 1991 med den brede generations- og familieroman

Seierherrene i 1991 nåede også hurtigt til Danmark, hvor han – noveller og en krimi inklusive – med den aktuelle roman har fået udgivet i alt 16 bøger.

Han kan med sin realisme i miljø- og persontegning minde om sin jævnaldrende kollega Lars Saabye Christensen

Nye Jacobsen-læsere kan udmærket begynde med denne seneste. Han kan med sin realisme i miljø- og persontegning minde om sin jævnaldrende kollega Lars Saabye Christensen, som tilsvarende er kendt og afholdt i Danmark for sine person- og miljøskildringer. Saabye Christensen er også fra Oslo og altid tæt på det selvoplevede og sin egen generation. Det eksponerer Jacobsen ikke her. Snarere er det sine forældres mærkede generation og miljø, han rister en rune over.

Krigsspor

Eller måske omhandler bogen alle krigsmærkede? *De uværdige* stiller indirekte spørgsmål om, hvor længe og hvordan romaner og den halvdokumentariske fiktion kan blive ved med at vende tilbage til 2. Verdenskrig og Besættelsen. Vi ser, hvorledes fx Kirsten Thorups seneste opsigtsvækkende romaner eller filmene om Hvidstensgruppen med realistisk handling og miljø stiller de samme spørgsmål – og får stort publikum. Fortællingerne holder fast i den historiske hukommelse og vender de intrikate spørgsmål. I Danmark som i Norge og mange andre lande. Øjensynlig så længe de finder blinde vinkler og ubeskrevne miljøer eller påtrængende tvivlsomheder.

De generationer, for hvem 1940'erne var egne livsbegivenheder, er der snart ikke mere. Men ondskaben og det uforståelige, de uklare valg – 'hvilken side man var på', tavsheden og de ufortalte forhold og en hel del flere skyggesider forsvinder ikke umiddelbart. Og nutidige krige og besættelser påmindrer til stadighed og i fuldt mål om, at uhyrlige hverdagsvilkår og mental turbulens ikke kun er fortid.

---

2. Verdenskrig

solidaritet

Niels Dichov Lund

Født 1950 - lektor emeritus ved Institut for Kommunikation på Københavns Universitet Udannet cand.mag. i dansk og historie ved KU i 1978 og ph.d. fra Institut for Nordisk Filologi ved KU i 2000. Fra 1978 ansat ved Danmarks Biblioteksskole som lektor, fra...